

«Det stikker i hjertet»

var overskriften i Stavanger Aftenblad for tre uker siden.

Det handlet om Julebygdspølet, som for tredje år på rad utfordret og berørte, med fortellingen om det unge jødiske paret Josef og gravide Maria på vandring fra Danmark til Stavanger. Årsaken er at alle vestlige jøder måtte ha leidebrev for å oppholde seg i landet. Lund kirke på Moi feiret sitt 200-års jubileum i fjor. Tømmermannen Josef skulle være med på byggingen. Men de møter stengte dører, fremmedfrykt og antisemittisme hos embetsmann og prest. Alle dører var stengte, helt til de treffer den fattige bondekona på Malmheim, som åpner både hjerte og dør. Hos henne lever verdiene i Julebygdspølet: Kjærlighet, forsoning og varme.

Kultursjef Erland Bræin i Sandnes sa at gjennom Julebygdspølet får vi et speil som gjør at vi kan se på oss selv, vår egen fremmedfrykt, våre fordommer mot dem som er litt annerledes.

Han har rett. Når det stikker i hjertet, er det fordi vi må erkjenne at også kirken var unnfallende i sitt forhold til jødene før og under okkupasjonen. Deportasjonen av norske jøder 26. november 1942 er et mørkt kapittel i vår historie. Den unge jødiske flyktingen Ruth Maier ble deportert sammen med et halvt tusen andre jøder på skipet «Donau». Og det er ikke skuespill som i Julebygda, der var krigens kalde drama. Den unge, begavede jødiske jenta, Ruth Maier, skriver i sin dagbok tirsdag 29. april 1941: *Jæren er meget egenartet. Særlig fargene, okerbrun strand, mørkeblått hav, lyseblå himmel. Vi ble helt stille. Bare noen få hadde mot til å rope «Vidunderlig!»*

Jeg tror Ruth Maier var én av dem. Hun skal til arbeidstjeneste på Tau. Men før hun kommer dit, beskriver hun møtet med Domkirken i Stavanger. *Domkirken; bare forpartiet er slik at jeg elsker den, innvendig gotisk, oppadstrebbende, glassvindue forsiret med så fine buer at man tenker på musikk. Stavanger var som en billedbok.*

Billedboken lukkes 26. november året etter, i 1942. Da stues hun sammen med et halvt tusen andre jøder om bord på det tyske transportskipet «Donau». I Oslos havneprotokoll står det at skipet forlot kaia kl. 14.55 den 26. november 1942. I protokollen er det føyd til med liten løkkeskrift: *last jøder.*

Det stakk i hjertet da jeg stod sammen med prostene på plassen i Auschwitz der hun døde 1. desember 1942. Mange, også i vår kirke, også i vårt bispedømme, sviktet. I kirkene våre ba vi ved markeringen av den nazistiske storaksjonen for 70 år siden: *Herre, vi ber deg:*

*Se i nåde til oss, så vi bedre forstår det vi ser rundt oss,
og handler annerledes i dag. Gi oss styrke til å stå opp mot
antisemittisme og andre former for rasisme i vår egen tid.*

DIALOGSENTERET: VÅR MULIGHET!

Vi vet at slike holdninger også finnes i vårt bispedømme. I Stavanger har vi tatt et viktig initiativ i 2012 ved opprettelsen av Kirkelig Dialogsenter. Dette har skjedd etter dialog med Muslimsk Fellesråd, med Dialoggruppa for tro og livssyn, og med sterkt engasjement fra Stavanger kommune, og nå også Sandnes kommune under siste budsjettbehandling. Jeg er takknemlig for det sterke engasjement mange av våre politikere viser. Daglig leder Kian Reme, rådsleder Summer Ejaz fra Muslimsk Fellesråd og jeg selv som styreleder har gledet oss over at senteret er blitt en viktig arena.

Vi vet at religion har vært og er kilde til konflikt mange steder i verden. Men vi har også sett at religionene må være en del av løsningen, dersom vi skal få et samfunn preget av dialog, respekt

og inkludering. Eller som leder for Imam-komiteen i Muslimsk Fellestråd, Muhaammad Safvatulla Sial, sa på dialogmøtet om Youtube-filmen *Innocence of Muslims*, der rasismen er sterk: *Stikkordet er kjærlighet*. Den har vi felles som Abrahams barn, slik Svein Tindberg har formidlet til mange i Rogaland med en forestilling som både utfordrer og berører.

Jeg er enig med statsråd Hadia Tajik, som ønsker seg en offentlig debatt der vi ikke bare diskuterer religion på sitt verste, men også spør oss hva religion på sitt beste kan bidra med til fellesskapet i dag.

Dette er en utfordring også til oss som enkeltkristne og menigheter. Og der vil Dialogsenteret være en viktig ressurs for menighetene, ikke minst når vi skal gå inn i de utfordringene som det statlige utvalget under ledelse av Sturla Stålsett kommer med 7. januar.

Det er sagt at nestekjærlighet er den største kapital et land kan ha, og at den gjør oss i stand til å leve med annerledeshet. Denne kapitalen må vi bruke i kampen mot rasisme, i møtet med tiggerne fra romfolket, i arbeidet for å sikre asylbarna trygghet og fremtid, og i kampen for det ufødte liv. Erkebiskop Dom Helder Camara forankrer nestekjærligheten i Ham som stod opp for samfunnets utstøtte. I *Tusen grunner for å leve* skriver den brasilianske biskopen, som selv valgte å leve i slummen:

*Dette opphovnede,
skitne,
svette ansikt
merket av fall
eller slag,
er det, mon tro,
en drukkenbolts ansikt
en tiggers ansikt,
eller tenk om vi var på Golgata
og skuet Menneskesønnens
hellige ansikt.*

Jeg har møtt et annet menneske nylig, med samme utstråling og klokskap som den fattige erkebiskopen. Det var i Norheim kirke under visitasen i Torvastad og Norheim. Hun har forvaltet nestekjærlighetens kapital på en måte som utfordret oss alle som fikk møte den vevre, lysende kvinnen.

Mamma Maggie solgte alle sine eiendeler og gir all sin tid, sin oppmerksomhet og sin kjærlighet til de fattigste av de fattige, til barna i Kairos slum. Ordene jeg bærer med meg fra henne handler om å se vårt ansvar for å dele og å se Kristus i vår neste. Hun sa: «Når jeg ser inn i barnets øyne, da ser jeg Jesus Kristus. Jeg tjener barnet, jeg vasker det og forsikrer det om min kjærlighet, og samtidig ser jeg like inn i Frelserens ansikt. Han er nær meg der i slummen, og jeg kan ikke annet enn å gi min kjærlighet til alle dem han elsker.»

Mamma Maggies ord inspirerer oss til å se vårt arbeid i Stavanger bispedømme ut fra denne dype visdommen. Og oppfordringen som hun også ga, om å våge å ta tid til stillhet og bønn over en åpen Bibel, er kanskje den viktigste av alle utfordringer vi kan ta med oss inn i 2013.

Det er et fellestrekk i fortellingene

- Om Josef og Maria som nektes husly på Malmheim
- Om den unge jødiske dikteren Ruth Maier, som møter døden i konsentrasjonsleiren
- Om barna i Kairos slum som forandret Mamma Maggies livsretning

Det handler om mennesker som stenges ute fra fellesskapet, som nektes tilhørighet.

Her er vi ved kjernen i ordet som beskriver hva en menighet er: KOINONIA, som betyr *å høre til i noe sammen med noen*.

Jeg bærer med meg fra det siste året et annet ansikt: indianerhøvdingen Francois Paulette fra Alberta, Canada, som kom til Stavanger til Statoils generalforsamling 15. mai for å advare mot det som skjer på hans hjemsted, der elvene og jordsmonnet forgiftes av tjæresandutvinningen som Statoil er tungt inn i. Kirken trakk sine aksjer i protest. Dørene til Domkirken ble åpnet kvelden før generalforsamlingen for å markere solidaritet med det livet Gud selv har skapt, og som nå trues av tjæresandproduksjonen. Indianerhøvdingen utvidet perspektivet om tilhørighet og fellesskap til også naturens liv, og minnet om Gandhis ord: *Moder Jord har nok til alles behov, men ikke til alles grådighet*. Jeg ser frem til å møte statsråd Ola Borten Moe i mars for å fortsette dialogen som han har invitert kirken til, og som handler om urfolks rett til å få ta vare på Guds gode skaperverk.

DEN DIAKONALE KAPITAL

Jeg brukte ordet nestekjærlighetens kapital. Vi kunne like gjerne si vår diakonale «kapital». Som menighetsfellesskap er vi engasjert i forebyggende og lindrende arbeid, i alt fra trosopplæring som fremmer livsmestring, til omsorg ved livets slutt, og til møter med sørgende og etterlatte. Som ansatte og frivillige representerer dere viktige lokale nettverk, engasjerte, motiverte og utholdende i engasjementet for mennesker som lengter etter tilhørighet og fellesskap. Som biskop er jeg stolt av dette som jeg vet skjer fra Egersund til Ølen.

Det finnes forskning om menighetenes rolle for å fremme det gode samfunn, åpent, inkluderende, med omsorg og livsmestring. Gary Gundersen fra USA peker på at menighetene bidrar til dette ved

- Å tilby medvandring
- Skape møteplasser
- Knytte mennesker gjensidig til hverandre
- Tilby forbønn og velsignelse
- Tilby ly og tilfluktsted

Eller for å si det med Julebygdsangen:

*Når dør og hjerte lukkes opp
og byr på ly for kalde kropp
når fant og flyktning finne skjul
då e det jul.
Då e det jul.*

Fellesskap, tilhørighet, ly og skjul: menighetens kjennetegn.

GUDSTJENESTEN

Tilhørighet skapes i gudstjenesten, i det særegne fellesskapet som er så mangfoldig.
Gudstjenesten – i det hellige rommet.

Ole Paus har sagt om det hellige rommet, der tilhørighet skapes i relasjonen mellom mennesker som møtes:

Kirken er stedet hvor vi kan komme med våre største gleder og svarteste sorger.

Dette sitter i rommet som et ekko og er den usynlige utsmykning av kirkerommet.

Hva skjer i gudstjenesten?

Svaret er enkelt: Hver søndag kommer Jesus til ditt hjemsted. Han er der alltid. Men når vi feirer gudstjeneste taler han gjennom forkynnelse og skriftlesing, tar imot lovsang og hører bønner. Han hilser oss med nåde og sender oss ut med velsignelse.

Menighetene i Stavanger bispedømme har gjort en stor innsats med gudstjenestereformen. Det fins sterke ønsker om både lokalt selvstyre og individualitet i bispedømmet, eller tilknytning til andre tradisjoner som ikke er like liturgiske. Mange av disse ønskene har det vært lett å imøtekomme. Noen forslag har sittet lenger inne, som for eksempel å feire nattverd tidlig i gudstjenesten, men fordi dette er viktig for mange, ikke minst for barn, har vi valgt å åpne for dette når menighetene har kommet fram til en god praksis.

Jeg gleder meg til at menighetene skal feire nattverd oftere. Det er viktig for både barn og voksne, for nye kirkegjengere og godt etablerte. Det er viktig for at troen vår skal nå oss gjennom mer enn ord. Det gir oss fellesskap. Det lar oss være mennesker som trenger Guds nåde – og får det. Det lar oss være mennesker på vei til Guds verden. Det går an å glemme at det er Jesus selv som har innstiftet nattverden. At brød og vin er hans kropp og blod er direkte sitater, ord som en gang lød med hans stemme, innstiftelsesordene er et ekko av det han gjorde for første gang. Det er det mest verdifulle vi har i kirken. Vi trenger et tros- og gudstjenesteliv som minner oss om at vi er knyttet til Kristus, til hverandre, at vi hører til, at nåden er der, at det evige livet er en konkret gave. At Jesus Kristus ikke er langt borte fra oss.

Derfor ønsker jeg meg også, selv om vi har en gudstjenestereform, at det ikke er formene vi er mest opptatt av. På gudstjeneste tar du med deg ditt liv og din situasjon til Gud, i både syndsbejelse, kyrie, lovsang, lydhørhet og bønn. Du går inn i det hellige rommet og tar med deg noe ut i din hverdag. Jeg vil derfor utfordre dere til å være forbilder som gudstjenestedeltakere som er opptatt av det vesentlige i gudstjenesten: Møtet med Gud og hverandre. Og som arbeider for lokale ordninger som er stedege, involverende og fleksible nok til å være til hjelp for at mennesker på ditt hjemsted kan leve et helhetlig liv som kristne.

FRIVILLIGHET/MEDARBEIDERSKAP: 19183!

Det er lite å si på den frivillige innsatsen i bispedømmet. Den er stor. Den består av folk som står på lister over kirkeverter, pynting av kirker, dåpsverter, kirkekaffelister, utvalgsmedlemmer, givertjeneste, menighetsråd, frivillige under Tårnagenthelger & LysVåken, menighetsbladsdistributører, menighetsbladsredaksjoner, barne – og ungdomsledere, konfirmantledere, frivillige musikere, kirkebyggkomitéer, besøkstjeneste og mennesker som ber.

Ved siste registrering rapporterte menighetene om 19183 frivillige medarbeidere, innen diakoni, voksenarbeid, gudstjenestearbeid, komitéarbeid, dugnadsarbeid og tiltak for barn og unge. Vi vet at dette har stor betydning for menighetene. En varm takk for alt arbeid som skjuler seg bak tallene!

Det er en del av å følge Jesus å gi av seg selv. Ikke minst i vår kultur trenger vi at noen er forbilder på at fellesskapstiltak og menighet fortsatt er viktig. Det er viktig for å holde vår egen tro levende, for å gjøre menigheten synlig, for å bygge fellesskap, for å rekruttere nye. Det er krevende, men også givende å være frivillig medarbeider i kirken. Det må være balanse i livet, men uten at vi opprettholder og legger til rette for frivillighetskultur og selv lager plass til det, blir vi fattigere som kirke og enkeltpersoner.

Vi er kalt til å leve for hverandre, men det er gjennom dåpen, nattverden og troen vi kommer inn i det rommet der Guds nåde og nærvær når oss. Alle døpte er naturlige medlemmer av fellesskapet. De som strekker seg for langt og de som er for opptatt av sitt eget skal møte det samme kallet til tilhørighet og tjeneste. Aktivitetene våre og tjenesten vår skal være preget av raushet. Møtene våre med de som hører til kirken men ikke er kjent i gudstjenestefellesskapet skal være preget av åpenhet og respekt og ikke kommunisere mellom linjene, ut fra grad av frammøte eller frivillig innsats, at mennesker ikke hører til. Det krever visdom og dyp forankring i Guds nåde å ikke gjøre innsats synonymt med tro – eller tro til en motsetning til innsats.

Det er mange som bruker både gudstjenester og hverdagstiltak i menighetene i bispedømmet vårt. Det er vi glade for. Men det er bare å gå rundt på M44 på Bryne, i sentrumsgatene i Haugesund, langs Breiavatnet eller på Kvadrat, før vi ser mangfoldet av mennesker SOM bor her. I media, i skolene, i kulturlivet møter vi et mangfold av livsstiler og veivalg. Folk tenker selvstendig og forholder seg selvstendig til tro og kirke. Noen er nysgjerrige, noen er likegyldige. Noen har fordommer, noen lengter.

Vi kjenner dem. De er familiemedlemmer og kolleger. Institusjonsprester, administrativt ansatte og menighetsarbeidere av alle slag møter dem gjennom trosopplæring og kirkelige handlinger. For alle som møter kirken, har møtene symbolverdi. Gjennom måten vi kommuniserer på merker de om de er velkomne og godtatt – om vi ser dem som likeverdige og interessante, eller om vi markerer avstand og krav.

Dette var det Jesus skilte seg ut på i sin samtid. Han hadde en egen evne til å innlemme de som ut fra sosial status, livssituasjon eller livsvalg kjente seg utenfor – og motivere dem til å være med. Vi drømmer om at det samme skal prege kirken vår.

Til slutt:

En av fjorårets fineste opplevelser var HEL-konferansen i Bogafjell kirke, en nasjonal konferanse med overskriften HEL: Et helt menneske
Et helt samfunn
Et helt liv
En hel kirke

Jeg lærte mye de par dagene i Bogafjell om at mennesker med psykisk utviklingshemming kan lære oss om kjærlighetens språk og om retten til å høre til – slik vi er.

Jeg delte en erfaring på konferansen som jeg vil avslutte med:

Jeg var i nordfylket på visitasgudstjeneste. Ett år tidligere hadde jeg møtt en flott ungdomsflokk i Lørdagskafeen, et av de tiltak for psykisk utviklingshemmede som har levd lengst og gitt mest i Stavanger bispedømme. Et år senere møttes vi igjen, det var gjenkjennelse og trygghet, vi hadde forberedt gudstjenesten sammen det første året, nå skulle vi gjøre det igjen.

Opgavene ble fordelt i gruppen, teksten handlet om fariseeren og tolleren. Inn i prosesjonen kom tolleren Terese, fariseeren Lene og soknepresten Geir. Dramatiseringen var enkel: tolleren står preget av skam, fariseeren peker overlegent og er situasjonens herre.

Så lyder evangeliets siste ord: Tolleren gikk hjem rettferdig for Gud.

Da disse ordene lød, danset evangelifortelleren og tolleren i glade, grasiøse bevegelser, og kantor Nils Einar fylte kirkerommet med Händels Messias. Det var et gyllent øyeblikk.

Min preken fra dagen er sikkert glemt. Men bildet av NÅDENS BEVEGELSE i glad dans til Händels musikk blir husket. Den sitter i Tereses kropp og minne.

Den sitter i meg som et av de vakreste uttrykk for det som er troens kjennetegn: den trygge tilhørighet i Kristi kropp, det sakramentale fellesskap, der vi vet: livet i kirken handler nettopp om å høre til.

INN I PILEGRIMSÅRET 2013

Om vi ikke alltid er enstemte, renstemte eller samstemte: det er her vi hører til, i det hellige rommet, der alle skal kunne kjenne seg som del av et omsorgsfullt fellesskap.

Guds gode velsignelse følge dere inn i det nye året. Et år der vi ønsker å løfte fram pilegrimsmotivet som livstolkning i et helhetlig perspektiv.

Fra Dalane til Suldal finner vi lokale, aktive pilegrimsmiljøer. Mange forteller at pilegrimsvandringene, også de lokale, har utløst en gudstro og styrket troen.

Kjære medvandrere,

i vår lengsel etter enkelhet, langsomhet, stillhet, bekymringsløshet, fellesskap og åndelig fornyelse kan vi bokstavelig talt gi oss ut på vandring, inn i det nye Herrens År, som pilegrimer.